

Аналіз ефективності діяльності підприємств текстильної промисловості України

Корбутяк А.Г.

кандидат економічних наук, доцент
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Сокровольська Н.Я.

кандидат економічних наук, доцент
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті висвітлено наукові підходи до визначення змісту ефекту та ефективності. Проаналізовано стан та перспективи розвитку текстильної промисловості України з урахуванням ключових показників ефективності господарювання підприємств галузі. Запропоновано заходи підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств.

Ключові слова: ефект, ефективність, рентабельність, текстильна галузь, ефективність виробництва.

Корбутяк А.Г., Сокровольская Н.Я. АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ТЕКСТИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

В статье освещены научные подходы к определению содержания эффекта и эффективности. Проанализированы состояние и перспективы развития текстильной промышленности Украины с учетом ключевых показателей эффективности хозяйствования предприятий отрасли. Предложены меры повышения эффективности функционирования отечественных предприятий.

Ключевые слова: эффект, эффективность, рентабельность, текстильная отрасль, эффективность производства.

Korbutiak A.G., Sokrovol's'ka N.Ya. ANALYSIS OF THE EFFICIENCY OF THE TEXTILE INDUSTRY ENTERPRISES IN UKRAINE

The article describes the scientific approaches to the definition of the content of effect and efficiency. The article analyzes the state and perspectives of textile industry development in Ukraine taking into account key indicators of the efficiency of management of enterprises in the industry. Measures are also proposed to improve the efficiency of domestic enterprises in the article.

Keywords: effect, efficiency, profitability, textile industry, production efficiency.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання теорії та методології аналізу ефективності завжди були та залишаються предметом дослідження як закордонних, так і вітчизняних учених. Зокрема, поняття ефективності розглядали В. Паретто, Й. Шумпетер, П. Друкер, М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, К. Маркс, І. Бентам, Дж. Роулз та інші зарубіжні науковці. Актуальним економічним проблемам визначення сутності економічної ефективності підприємств присвячені наукові розробки таких українських вчених, як М.В. Афанасьєв, В.В. Іванієнко, Н.П. Іващенко, В.В. Ковальов, О.Н. Волкова, В.І. Лямець, А.Д. Тевящев, О.С. Іванілов, Л.Г. Мельник, О.І. Карінцева, Ю.П. Сурмін, А.В. Шегда, В.П. Мікловда, Л.І. Федулова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак недостатньо висвітленими залишаються питання оціню-

вання та підвищення ефективності роботи вітчизняних підприємств загалом та текстильної галузі зокрема.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз ефективності діяльності підприємств протягом трьох років для визначення тенденції функціонування текстильної промисловості України та наведення можливих шляхів покращення ефективності виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес виробництва на будь-якому підприємстві здійснюється за певної взаємодії трьох його визначальних чинників, а саме персоналу (робочої сили), засобів праці та предметів праці. Використовуючи наявні засоби виробництва, персонал продукує суспільно корисну продукцію або надає виробничі й побутові послуги. Це означає, що, з

одного боку, мають місце витрати живої праці, а з іншого боку, наявні результати виробництва. Останні залежать від масштабів застосовуваних засобів виробництва, кадрового потенціалу та рівня їх використання.

Теорія ефективності чітко розмежує поняття ефекту й ефективності, розуміючи під першим результат заходу, а під другим – співвідношення ефекту й витрат, що його викликали. Ефект (від лат. "effectus" – «виконання», «дія») означає результат, наслідок певних причин, дій [1].

Ефект може вимірюватися в матеріальному, соціальному, грошовому аспектах. Зокрема, ефект може оцінюватись обсягом додатково виробленої чи спожитої продукції (тобто штуками, кубічними або квадратними метрами, тонами тощо), показниками поліпшення здоров'я населення (наприклад, зниженням захворюваності або смертності, виробничого травматизму, підвищенням середньої тривалості життя).

Коли зазначені результати отримують грошове оцінювання, говорять про економічний ефект.

Економічний ефект – це виражений у вартісній (грошовій) формі результат будь-яких дій (зокрема, зазначених вище господарських заходів).

Зарубіжні науковці стверджують, що ефективність необхідно розглядати як цілісну модель, що пов'язує між собою інтереси учасників діяльності підприємства. Така модель враховує [1] задоволення потреб зацікавлених сторін (хто є основними учасниками програми або проекту, на що вони сподіваються, які потреби мають); внесок зацікавлених сторін (чого саме підприємство бажає та вимагає від зацікавлених сторін на взаємовигідній основі); інноваційні стратегії (які інноваційні стратегії необхідно розробити для того, щоби задовольнити бажання й потреби зацікавлених сторін, з урахуванням власних інтересів); процеси (які бізнес-процеси необхідно налагодити, щоби реалізувати стратегії); можливості (які саме можливості необхідні для управління бізнес-процесами).

Щодо вітчизняних авторів, то багато вчених стверджують, що «ефективність – відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, визначуваний як відношення ефекту, результату до витрат, що зумовили, забезпечили його отримання» [2–4].

Досить змістовне та обґрунтоване трактування подали українські вчені Л.І. Шваб,

В.І. Осипов та С.Ф. Покропивний, які вказують на походження слова «ефективність» від слова «ефект», яке в перекладі з латинської означає результат. Визначення ефективності виробництва полягає в оцінюванні його результатів. Під результатом загалом розуміють остаточний результат (висновок), що завершує будь-який процес. Діяльність підприємства буде безрезультатною, якщо вона не завершується виключно вигодою для підприємства. Отже, результатом поточної діяльності підприємства є виготовлення продукції або надання послуг, які воно має здійснювати відповідно до його статуту.

В.І. Осипов [4] доходить висновку, що ефективність підприємства – це комплексна оцінка кінцевих результатів використання необігових та обігових активів, трудових та фінансових ресурсів і нематеріальних активів за певний період часу.

Ефективність виробництва є комплексним відбиттям кінцевих результатів використання засобів виробництва й робочої сили за певний проміжок часу (у зарубіжних країнах з розвинутою ринковою економікою для окреслення результативності господарювання використовують інший термін, а саме «продуктивність системи виробництва й обслуговування», під яким розуміють ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) під час виробництва різноманітних товарів та послуг) [4].

Хоча за самим визначенням результат і ефект є близькими поняттями (ефект – певна форма результату), потреби економічної практики змушують іноді розмежовувати зазначені терміни.

При цьому під умовним поняттям «економічний результат» зазвичай розуміють загальний (брутто) результат (зокрема, виручка, доход), а під поняттям «економічний ефект» – чистий (нетто) результат (зокрема, прибуток). Принциповий взаємозв'язок між зазначеними двома поняттями може бути виражений такою формулою [5].

$$E = P - Z, \quad (1)$$

де E – величина умовного економічного ефекту;

P – величина умовного економічного результату;

Z – повні витрати на реалізацію заходу, який викликав ефект.

Якщо результати економічної діяльності перевищують витрати, говорять про позитивний (додатний) ефект (зокрема, підприємство отримує прибуток), інакше – нега-

тивний (від'ємний) ефект (збитки, шкода, втрати тощо).

Результат виробництва як найважливіший компонент для визначення його ефективності не слід тлумачити однозначно. Йдеться про корисний кінцевий результат. Можна розрізнити кінцевий результат процесу виробництва та кінцевий народногосподарський результат роботи підприємства (об'єднання підприємства).

Кінцевим результатом процесу виробництва, виробничо-господарської діяльності підприємства за той чи інший проміжок часу є чиста продукція, тобто новостворена вартість, а фінансовим результатом комерційної діяльності – прибуток.

Економічний ефект відображає різні вартісні показники, що характеризують проміжні та кінцеві результати виробництва на підприємстві (в об'єднанні підприємств). До таких показників належать обсяг товарної, чистої або реалізованої продукції, величина одержаного прибутку, економія тих чи інших видів виробничих ресурсів або загальна економія від зниження собівартості продукції тощо [6].

Соціальний ефект зводиться до скорочення тривалості робочого тижня, збільшення нових робочих місць та рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, стану оточуючого середовища, загальної безпеки життя тощо. Соціальні наслідки виробництва можуть бути не лише позитивними, але й негативними (наприклад, поява безробіття, посилення інфляції, погіршення екологічних показників).

Вони мають ту особливість, що далеко не всі з них піддаються кількісному вимірюванню. У зв'язку з цим на підприємствах визначають, оцінюють та регулюють (в межах своїх можливостей) як економічну, так і соціальну ефективність виробництва (продуктивність системи).

Необхідні для одержання певного результату (ефекту) всі витрати поділяються на поточні (повсякденні) та одноразові. До поточних (повсякденних) витрат належать витрати на оплату праці різних категорій персоналу (робочої сили) та обсяг засобів виробництва, які постійно використовуються (вартість витрачених предметів праці, сума амортизаційних відрахувань), а також деякі інші витрати, що включаються в повну собівартість продукції (послуг). Одноразові витрати є авансованими коштами на відтворення засобів виробництва у вигляді капітальних вкладень. При цьому капітальні вкладення справляють віддачу

(ефект, результат) лише через деякий час, що дорівнює тривалості відтворювального циклу засобів праці та враховується під час визначення їх ефективності.

Текстильна промисловість включає:

- текстильне виробництво;
- ткацьке виробництво;
- виробництво інших текстильних виробів;
- виробництво одягу;
- виробництво одягу, крім хутрового;
- виробництво трикотажного та в'язаного одягу;

– виробництво шкіри, речей зі шкіри та інших матеріалів;

– дублення шкур та оздоблення шкіри, виробництво дорожніх виробів, сумок, лимарно-сідельних виробів;

– вичинка та фарбування хутра;

– виробництво взуття.

Обсяг реалізованої текстильної продукції протягом 2014–2016 років можна побачити на рис. 1.

Згідно з рис. 1 найбільші показники реалізованої в текстильному виробництві продукції має виробництво одягу, зокрема виробництво одягу, крім хутрового, та виробництво трикотажного і в'язаного одягу, що в сумі становить 4 014,6 млн. грн. у 2014 році, 6 217,9 млн. грн. у 2015 році та 6 852,1 млн. грн. у 2016 році. Таке значне збільшення обсягів виробництва одягу може бути пов'язане з тим, що в країні збільшився попит на вітчизняні товари у зв'язку з подорожчанням цін на імпортовану продукцію та певними нововведеннями в законодавстві. Текстильне виробництво посідає друге місце щодо реалізації продукції. Найбільше речей було реалізовано у 2016 році, а саме на 6 253,6 млн. грн. Протягом багатьох років у текстильній промисловості значно змінилась сировинна база, оскільки скоротилась частка використання натуральних волокон, відбулося збільшення частки хімічних волокон, особливо синтетичних, що дало змогу розширити та зміцнити сировинну базу галузі. Щодо виробництва шкіри, то протягом 2014–2016 років бачимо зростання обсягів реалізації, найбільші показники зафіксовані у 2016 році (3 776,9 млн. грн.), а найменші – у 2014 році (2 154,8 млн. грн.).

Відносним показником, що характеризує ефективність діяльності виробництва, є рентабельність.

Аналіз рентабельності текстильної промисловості можна побачити на рис. 2.

На рис. 2 бачимо, що у 2014 році текстильна діяльність є збитковою, оскільки не отримала

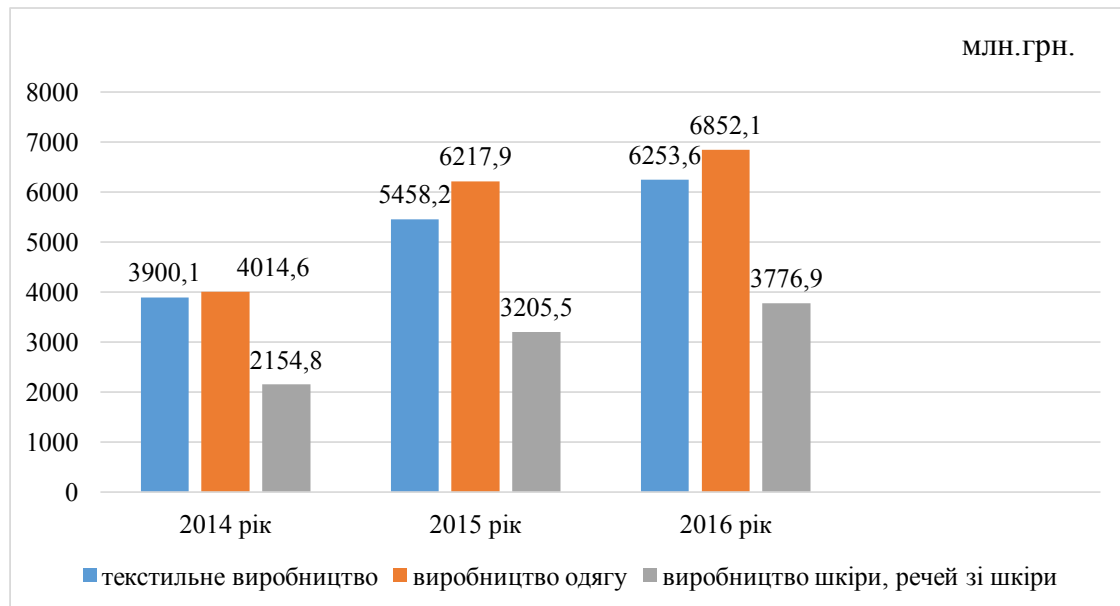

Рис. 1. Обсяг реалізованої текстильної продукції протягом 2014–2016 років [7]

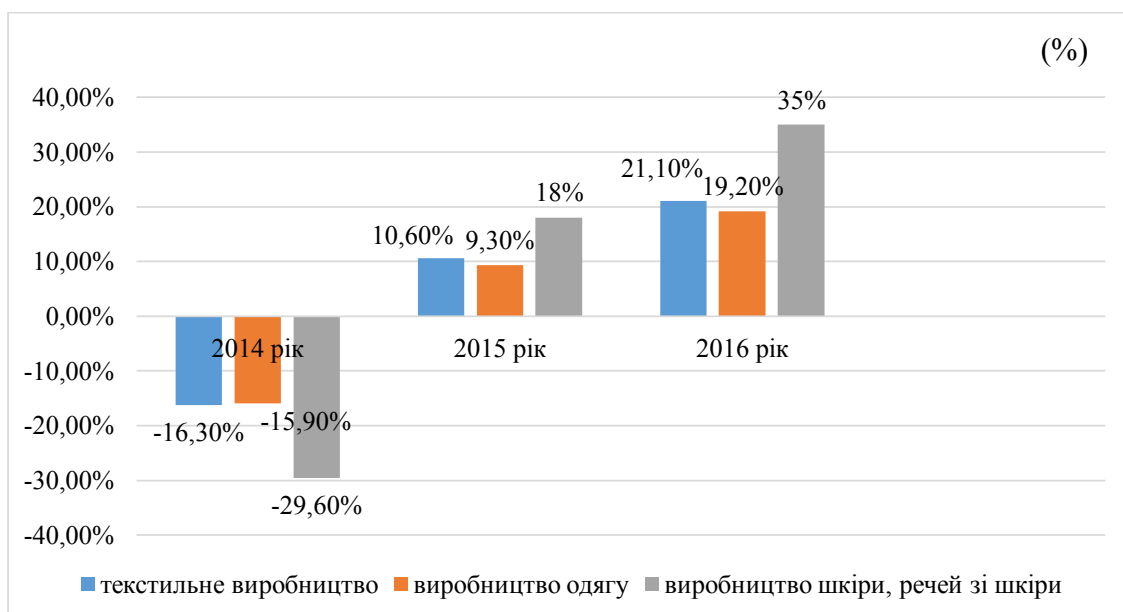

Рис. 2. Динаміка показників рентабельності (рівня збитковості) текстильної промисловості за 2014–2016 роки

прибутку. Збиток становив 636,6 млн. грн. На негативну діяльність галузі могла вплинути нестабільна ситуація в країні. У 2015 році відбулося збільшення рентабельності всіх видів текстильної промисловості, зокрема текстильне виробництво збільшилось на 26,9%, виробництво одягу – на 25,2%, а найбільше збільшилось виробництво шкіри, а саме на 47,6% більше, ніж у 2014 році.

У 2016 році динаміка рентабельності продовжує бути позитивною. Найбільша рентабельність склалася з виробництва шкіри

(35%), а найменшим показником є виробництво одягу (19,2%). Текстильне виробництво у 2016 році збільшилось на 10,5%.

Ефективність виробництва – це комплексне відбиття кінцевих результатів використання засобів виробництва та робочої сили (працівників) за певний проміжок часу.

У зарубіжній практиці як синонім терміна «результативність господарювання» зазвичай використовується термін «продуктивність системи виробництва та обслуговування», коли під продуктивністю розуміють

ефективне використання ресурсів (праці, капіталу, землі, матеріалів, енергії, інформації) для виробництва різноманітних товарів та послуг [1].

Систему показників ефективності виробництва, запропоновану вітчизняними вченими, наведено в табл. 1 [2–6].

Проблема підвищення ефективності виробництва полягає в забезпеченні максимально можливого результату на кожен одиницю затрачених трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів, тому критерієм ефективності виробництва в макроекономічному масштабі є зростання продуктивності суспільної праці.

Загалом всі заходи підвищення ефективності функціонування підприємств можна звести до трьох напрямів:

- 1) управління витратами та ресурсами;
- 2) розвиток та вдосконалення виробництва та іншої діяльності;
- 3) вдосконалення системи управління підприємством та всіма видами його діяльності.

Як бачимо, всі заходи підвищення ефективності роботи підприємства є взаємозалежними. Однак найбільшого значення набувають чинники, визначені третьою групою (напрямом), оскільки їх мобілізація передбачає визначення місця реалізації в системі управління діяльністю.

Висновки з цього дослідження. Узагальнення наукових підходів до визначення ефективності підприємства дає змогу визна-

чати ефективність підприємства за різними ознаками. При цьому кожен вид ефективності надає окрему характеристику ефективності функціонування підприємства, тому варто звертати увагу на всі види ефективності, оскільки в комплексі вони можуть істотно підвищити кінцеву ефективність підприємства. На нашу думку, ефективність функціонування підприємства повинна визначатись не одним, а кількома важливими критеріями. Тим паче, якщо йдеться про оцінювання ефективності функціонування підприємств певної галузі, зокрема текстильної.

Таким чином, визначення ефективності підприємства має велике як наукове, так і практичне значення. За її допомогою можна не тільки оцінити ефективність роботи підприємства, проаналізувати загальний ефект діяльності її різних структурних підрозділів та напрямів діяльності, але й визначити стратегію розвитку, розробити прогноз та план дій на перспективу, встановити результати використання витрачених ресурсів, зокрема засобів виробництва, робочої сили, інформації. Ефективність функціонування підприємства є комплексною характеристикою існування соціально-економічної системи. Для її визначення також варто застосовувати комплексний підхід, який включає сукупність критеріїв оцінювання ефективності функціонування підприємства, а саме результативність його витрат, цільову результативність та конкурентоспроможність.

Таблиця 1

Система показників ефективності виробництва

Узагальнюючі показники	Показники ефективності використання		
	праці (персоналу)	виробничих фондів	фінансових коштів
<ul style="list-style-type: none"> – Виробництво продукції на одиницю витрат ресурсів; – прибуток на одиницю загальних витрат; – рентабельність виробництва; – затрати на одиницю товарної продукції; – частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва; – народногосподарський ефект використання одиниці продукції. 	<ul style="list-style-type: none"> – Темпи зростання продуктивності праці; – частка приросту продукції за рахунок зростання продуктивності праці; – відносне вивільнення працівників; – коефіцієнт використання корисного фонду робочого часу; – трудомісткість одиниці продукції; – зарплатомісткість одиниці продукції. 	<ul style="list-style-type: none"> – Загальна фондовіддача (за обсягом продукції); – фондівіддача активної частини основних фондів; – рентабельність основних фондів; – фондомісткість одиниці продукції; – матеріаломісткість одиниці продукції; – коефіцієнт використання найважливіших видів сировини та матеріалів. 	<ul style="list-style-type: none"> – Оборотність оборотних коштів; – рентабельність оборотних коштів; – відносне вивільнення оборотних коштів; – питомі капітальні вкладення (на одиницю приросту потужності або продукції); – рентабельність капітальних вкладень; – строк окупності капітальних вкладень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Долан Дж., Доминенко Б.И. Экономикс: англо-русский словарь-справочник / пер. с англ. Москва: Лазурь, 2004. 544 с.
2. Якимчук Т.В. Соціально-економічна ефективність підприємства та її значення в сучасних умовах. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtpdf.
3. Рац О.М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства». Економічний простір. 2008. № 15. С. 275–285.
4. Осипов В.І. Економіка підприємства. Одеса: Маяк, 2005. 724 с.
5. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Й.М. Петровича. Львів: Магнолія 2006, 2008. 580 с.
6. Корбутяк А.Г., Сокровольська Н.Я. Особливості планування рівня рентабельності вітчизняних підприємств в сучасних умовах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 16. Ч. 1. С. 153–157.
7. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Шляга О.В., Шипуля Л.І. Прибуток та рентабельність як показники ефективності виробництва. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2014. № 8. С. 75.

REFERENCES:

1. Dolan Dzh. Ekonomiks: anghlo-russkyi slovar-spravochnyk; per. s anhl. / Dzh. Dolan, B.Y. Domynenko. – M.: Lazur, 2004. – 544 s.
2. Yakymchuk T.V. Sotsialno-ekonomichna efektyvnist pidpriemstva ta yii znachennia v suchasnykh umovakh / T.V. Yakymchuk. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtpdf.
3. Rats O.M. Vyznachennia sutnosti poniattia "efektyvnist funktsionuvannia pidpriemstva" / O.M. Rats // Ekonomichnyi prostir. – 2008. – № 15. – S. 275–285.
4. Osypov V.I. Ekonomika pidpriemstva / V.I. Osypov. – Odesa: Maiak, 2005. 724 s.
5. Ekonomika pidpriemstva: pidruchnyk/ za zah. red. Y.M. Petrovycha. – Lviv: Mahnoliia 2006, 2008. – 580 s.
6. Korbutiak A.H. Osoblyvosti planuvannia rivnia rentabelnosti vitchyznianykh pidpriemstv v suchasnykh umovakh / A.H. Korbutiak, N.Ya. Sokrovolska // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Vyp. 16. – Ch. 1. – 2017. – S. 153–157.
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: ofitsynij sait. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Shliaha O.V. Prybutok ta rentabelnist yak pokaznyky efektyvnosti vyrobnytstva / O.V. Shliaha, L.I. Shypulia // Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii. – 2014. – № 8. – S. 75.